

jehož užitnost byla přinejmenším sporná. Vytýká jim, že v této činnosti pokračují i přesto, že rozpor mezi teorií, již hlásají, a praxí je stále hmatatelnější.

Recenzovaná kniha rozhodně není formální obžalobou vědců. Za problém považuje autorka takovou praxi, kdy vědci vstupují do arény politického dění a chovají se tak, jako by měli pro činnost v této sféře speciální kvalifikaci, kdy zasahují do politiky zahalení pláštěm vědecké kompetence a akademických titulů. Problém podle ní vzniká tehdy, když vědci dělají jen málo pro to, aby rozptýlili nebo alespoň nepodporovali populární představy, že to jsou oni, kdo jsou povoláni vyřešit problémy, jimž ve skutečnosti ani nerozumějí. Problém vzniká tehdy, když mlčky souhlasí s tím, aby se vytvářel mýtus, že využití jejich poznatků povede k očekávaným výsledkům v praxi, zatímco tyto návody jsou často riskantní a nebezpečné.

Svá tvrzení o nenaplnění cílů vytyčených, zdůvodněných a prosazovaných vědci autorka dokládá na řadě příkladů — ne vždy příliš přesvědčivých — z oblasti ekonomických, přírodních a lékařských věd, částečně i z oblasti věd společenských, především sociologie. Zde například poukazuje na to, že *sociologové* nebyli v šedesátých letech schopni předvídat neklid mezi mládeží, že byli velice překvapeni intenzitou studentských stávek, že s předstihem nejen neřešili, ale ani nepředvíдали a nebrali v úvahu možné společenské problémy vyplývající z nastupující hospodářské krize. A pokud přece na některé sociologické fenomény s jistým předstihem upozornili, měla jejich upozornění, zdůvodnění a nastínění možných cest řešení tolik variant, kolik jen existovalo sociologických škol a proudů. Většina sociologických argumentů byla postavena na opakujiícím se zjednodušeném postupu, který může být stručně charakterizován takto: objeví se problém a chybí potřebné informace, provede se výzkum, informace jsou k dispozici, tj. řešení je nalezeno. Řešení je nalezeno ovšem jen na základě dílčích informací, které jsou získány například výzkumy veřejného mínění a neopírají se o celkovou analýzu.

Pokud jde o *lékařské vědy*, autorka nejprve historicky a sociologicky rozebírá vliv vědy na zdraví lidstva a prodloužení délky života. Oceňuje vliv pokroku v medicíně i vliv zkvalitňování lékařské péče. Zároveň však uvažuje o tom, jaký vliv měl rozvoj vědy a farmaceutického průmyslu na zhoršení kvality lidské populace a na nemocnost lidí. Cituje závěry výzkumných zpráv, z nichž první upozorňuje na skutečnost, že asi pět milionů Američanů ročně trpí následky užívání medikamentů, druhá že v USA i Velké Británii umírá ročně na následky užívání nevhodných léků více lidí než kolik jich zemře při dopravních nehodách. Mnoho dalších léků oslabuje imunitu vůči chorobám, a tím i schopnost medicíny léčit ty nemoci, jejichž léčba byla před několika desítkami let velice snadnou záležitostí.

Kritika ekonomů a jejich teorií se u Etzioniyové točí především kolem dvou problémů: nezaměstnanosti a hladu. Nezaměstnanost a jí determinovaný vznik tzv. podtřídy (underclass), tj. lidí nejen dlouhodobě nezaměstnaných, ale perspektivně nezaměstnatelných, jí slouží jako příklad ke konfrontaci teorií následovníků J. M. Keynesa a M. Friedmana, ekonomů, které podle autorky minulá desetiletí povýšila na bohy a jejichž aureola začala opadat tím více, čím se stávalo zřejmějším, že „ekonomika je záležitostí příliš závažnou, než aby ji bylo možno svěřit ekonomům“. Pokud se týká problému hladu, nerovnoměrného zásobení jednotlivých částí světa potravinami, Etzioniyová přiznává, že vědci byli schopni odhalit příčiny, ale selhali v určení cest k nápravě.

Kritika přírodních vědců je nesena v rovině dosti odlišné od předcházejících. Částečně snad to lze vysvětlit i specifikou samotných přírodních věd, konkrétně tím, že poznatky těchto věd nejsou v řízení společnosti aplikovány bezprostředně, ale převážně prostřednictvím techniky, medicíny atp. Specifika roviny této úvahy však poodhaluje i to, co v práci není explicitně vyjádřeno, ale co cítíme mezi řádky: autorčiny obavy z činnosti vědců jsou i obavami z následků nekontrolovatelnosti rozvoje věd. Etzioniyová uvažuje o nových poznatcích přírodních věd jako o poznatcích, které mají, z hlediska tzv. zlepšení života lidí, jak kladné, tak i záporné stránky. Kumulativní povaha výsledků vědy, snaha objevovat stále nové vedou k objevům nejen prospěšným, ale potenciálně i škodlivým. Jde totiž především o objevování nového, a ne o objevování potřebného a užitečného. Proces neustálého objevování je procesem nekonečným, nekontrolovatelným, nezvladatelným a logicky implikuje i takové objevy, které mohou mít ničivé důsledky pro společnost. Autorka zdůrazňuje, že to, co je jednou poznáno, nemůže být prohlášeno za nepoznané.

Autorka nejen uvažuje o důsledcích toho, co kritizuje, ale i o příčinách; zamýšlí se nad kořeny původu pozice současného vědce a společenských mechanismů, které jej nutí jít dále po cestě, která není bezpečná ani pro něj jako jednotlivce, ani

pro společnost. Autorka spatřuje hlavní příčinu v „lapaní vědců do pasti strukturálních paradoxů“. Vychází z toho, že postavení vědců je závislé na možnostech financování jejich tvůrčího úsilí, na „ochotě“ toto úsilí podporovat. Závisí, mimo jiné, i na veřejných fondech. K získání tohoto fondu je nutné přesvědčit příslušné složky, které o financích rozhodují, že to, čím se vědci chtějí zabývat, nepředstavuje nějaký esoterický zájem, ale má to pro společnost praktický význam. Vědci jsou tedy pod tlakem požadavku, aby to, co odhalí, poznají, vytvoří, bylo užité v praxi. S rostoucím stupněm aplikace jejich poznatků však zcela logicky roste pravděpodobnost neúspěchu, po níž následuje snížení fondů na rozvoj vědy.

Společenské postavení vědců se stává svízelným. Potřeba překlenout dobu nepřízně nutí vědce k dalšímu úsilí v prokázání vlastní nepostradatelnosti, k vypětí obdobnému tomu, které bylo už před třiceti lety charakterizováno v práci *When Prophecy Fails* [L. Festinger-H. W. Riecken-S. Schachter, Minneapolis, Minn., University of Minnesota Press 1956].

Hlavní myšlenky knihy E. Etzionyové *The Knowledge Elite and the Failure of Prophecy* by bylo možné shrnout do následujících bodů:

- tvorba vědomostí a jejich aplikace v praxi jsou dvě odlišné formy lidského úsilí
- bezprostřední aplikace teoretických poznatků v praxi je problematická
- v posledních letech nepřispělo teoretické poznání k rozvoji a stabilitě západních společností
- západní společnosti už nejsou společnostmi nadbytku, rovnosti; současně musí čelit i problémům, které jsou důsledkem aplikace poznatků vědců bezprostředně do praxe.

Etzionyová kritizuje především sociopolitickou roli vědců. Sama však otevřeně přiznává, že dilema, před nímž dnes vědci stojí, je neřešitelné. Nepokouší se také o vytvoření nějakého svého pojetí tohoto postavení. Zdůvodňuje to sice tím, že se nechce dopustit chyby, za níž kritizuje jiné, tj., že nechce prosazovat vlastní model, ale skutečnost je jiná. Hlavním významem její knihy je provokace: snaha nutit vědce k zamyšlení nad jejich úlohou, nad rolí vědců-proroků, vědců neustále nucených a nutících se nejen něco odhalovat, ale především prodávat toto objevené a poznané na trzích, na nichž úspěch v prodeji je příčkou na žebříčku společenského vzestupu i předpokladem vznášení větších požadavků, jež klást jsou oprávněni jen ti uznávaní. Alespoň do té doby, dokud aureola jejich věhlasu nezačíná pohasínat.

Eliška Freiová

Sociologie mládeže na XI. světovém sociologickém kongresu

Scénář jednání výzkumného výboru sociologie mládeže (RC 34) v rámci XI. světového sociologického kongresu vycházel z jeho ústředního tématu, avšak kromě toho zahrnoval projednání dalších závažných aspektů problematiky soudobé mladé generace téměř všech kontinentů. Zasedání byla orientována na tyto tematické okruhy:

- Koncepce mládeže: teoretické a metodologické problémy sociologie mládeže
- Mládežnická hnutí v osmdesátých letech
- Mládež a práce: změny a problémy
- Mládež a vývoj v rozvojových zemích
- Mládež a změny ve vzdělání
- Sociohistorický vývoj a generační změna
- Kultura mládeže a sdělovací prostředky
- Vědomí míru u mladé generace
- Mládež a společnost: integrace nebo odcizení

Z uvedených témat vyplývá, že organizátoři jednání 34. výzkumného výboru Mezinárodní sociologické asociace zvolili pro jednání vpravdě aktuální otázky spjaté s místem a úlohou mladé generace v soudobém světě.

Čtyřdenního jednání se zúčastnili sociologové ze všech světadílů, největší zastoupení měli evropští odborníci na problematiku mládeže. Předem dané obsahové zaměření jednotlivých zasedání vytvořilo rámec pro prezentaci výsledků vědecko-výzkumné práce dosažených na sociologických pracovištích převážně za poslední čtyři roky. Z více než padesáti předložených či přednesených příspěvků lze odvozovat některé závěry.

V referátech sociologů z vyspělých kapitalistických zemí se odrazila soudobá sociálně ekonomická a politická situace. Většina jejich příspěvků se s větší či menší hloubkou zabývala různými stránkami postavení mládeže v soudobém kapitalismu. Konstatovala zhoršující se postavení mladých lidí v oblasti vzdělávacích možností způsobené mimo jiné zesíleným tlakem soukromého sektoru na školský systém, zejména na život univerzit, a snahami o privatizaci tohoto sektoru. Společným jmenovatelem a někdy i nejménovaným podtextem dalších vystoupení byla zhoršující se ekonomická situace dělnické třídy a skupiny mládeže (včetně nedělnické).

Z analýz empirických výzkumů i statistických dat vyplynulo, že v těchto zemích roste v osmdesátých letech počet mladých, kteří hledají své první zaměstnání, a současně klesá počet mladých zaměstnaných. Přitom největší obtíže při získávání zaměstnání mají mladé ženy. I z příspěvků orientovaných na způsob života a životní styl soudobé mládeže vyplynulo, že v současnosti se zmenšují reálné naděje mladé generace na sociální změnu, na prosazení jejich požadavků. (Tak např. italská socioložka C. Leccardiiová konstatovala, že dnes se budoucnost mládeže v Itálii zdá být více než kdy jindy nejistá.) Zdá se, že vzrůstá počet mladých, kteří nevidí možnosti vlastní participace na závažných společenských procesech.

Účastníci jednání ze socialistických zemí ve svých vystoupeních rovněž poukazovali na reálné postavení mladé generace ve svých zemích. I když se nevyhýbali ožehavým otázkám a hovořili o problémech, které je třeba řešit, jejich referáty jasně ukázaly, že socialistická společnost otevírá mladé generaci širší možnosti v přípravě na život, zajišťuje jí adekvátní pracovní a společenské uplatnění.

S pozorností byly vyslechnuty příspěvky expertů z rozvojových zemí, zejména z hostitelské země. Markantně se v nich zrcadlilo potvrzení teze, že mladá generace je integrální součástí své společnosti. V postavení některých skupin indické mládeže, zejména vesnické, se promítá nejen současnost celé indické společnosti, ale i její minulá tradice a dědictví kolonialismu. Právě v této skupině mladé generace se zauzlují problémy dané její rodinou, jinými vzory pro jednání, působením školy, zástupci, nezaměstnaností, existencí kast a dalších negativních jevů. Z toho hlediska byly pochopitelné výzvy domácích sociologů v tom smyslu, že sociologie má přinést návody k jednání, recepty jak zlepšit postavení mladé generace. Buržoazní sociologie nenabízí vhodná doporučení.

Uvedená vystoupení jsou dokladem toho, že sociologie patří k angažovaným společenským vědám, že může a musí reflektovat a napomáhat řešit aktuální problémy společnosti, v níž se žije.

Jednání také umožnilo posoudit stav v oblasti teorie sociologie mládeže. V této